

# نقش دیپلماسی رسانه‌ای برون‌مرزی در تحکیم

## جایگاه منطقه‌ای ایران

محمد اکرمی نیا<sup>۱</sup>، شهاب فهیم‌دانش<sup>۲</sup>

### چکیده

پیشرفت‌های علمی و فناورانه علاوه بر تأثیر مستقیم بر عرصه ارتباطات و رسانه، به‌طور غیرمستقیم بر روابط بین‌الملل و دیپلماسی اثر گذاشته‌اند. آن‌گونه که امروزه شاهد نقش شگرف دیپلماسی رسانه‌ای و قدرت نرم در تغییر جایگاه و نسبت دولت‌های ملی در مناطق مختلف جهان هستیم. جمهوری اسلامی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست و جایگاه منطقه‌ای ایران بر اساس نوع و میزان بهره‌گیری از مؤلفه‌های مختلفی از جمله دیپلماسی رسانه‌ای قابل ارزیابی است. در این مقاله تلاش شده است تا بر اساس مباحث دیپلماسی رسانه‌ای به بررسی تأثیر شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما بر جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در چهارمین دهه از انقلاب شکوهمند اسلامی پرداخته شود. یافته‌های مقاله نشان می‌دهند که شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما بر اساس الگوی بازتاب واقعی درباره مهم‌ترین وقایع منطقه جنوب غربی آسیا از جمله فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای، جنایات رژیم صهیونیستی در فلسطین، تحولات سوریه، عراق و بحرین و تجاوز نظامی عربستان سعودی به یمن توانسته‌اند ضمن تبیین گفتمان انقلاب اسلامی، افکار عمومی جهان را متوجه موانع ریاکارانه رسانه‌های غربی نمایند. به‌طوری‌که افزایش تاثیرگذاری و ضریب نفوذ رسانه‌های برون‌مرزی در جوامع هدف و نقش آنها در تحکیم جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، از سوی اندیشکده‌ها و مراکز تحقیقاتی معتبر غربی مانند رند نیز اذعان گردیده است.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما، غرب آسیا، دیپلماسی رسانه‌ای.

<sup>۱</sup>. نویسنده مسئول: استادیار دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

<sup>۲</sup>. پژوهشگر همکار واحد پژوهش‌های کاربردی معاونت برون‌مرزی صداوسیما، تهران، ایران.

## مقدمه

در عصر جهانی‌شدن،<sup>۱</sup> کشورهای دارای فناوری‌های ارتباطی جدید و برتر، جریان‌های جهانی اطلاعات را کنترل می‌کنند. همچنین اگر از رسانه‌های جهان‌گستر نیرومندی برخوردار باشند، می‌توانند تصویر بین‌المللی خود را القاء کنند؛ بنابراین «قدرت جهانی» یک کشور به توانایی دیپلماسی رسانه‌ای آن ارتباط می‌یابد و به همین دلیل سیاست خارجی باید برای موفقیت در فرآیند جهانی‌شدن همراه با نقش دیپلماسی رسانه‌ای از فناوری‌های جدید اطلاعاتی- ارتباطی نیز سود ببرد.

روندهای جهانی به‌گونه‌ای پیش می‌رود که هیچ کشوری از جمله جمهوری اسلامی ایران نمی‌تواند از تأثیرات رشد منطقه‌گرایی غافل بماند. به‌خصوص که جایگاه جغرافیایی ایران در مجادلات «هارتلند اوراسیا» و به‌عنوان حلقه اتصال دو منبع غنی انرژی یعنی خلیج فارس و دریای خزر از ارزش بالایی در روند تعامل بین قدرت‌های جهانی برخوردار است. از این‌رو موقعیت ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک از جمله متغیرهای مستقل جغرافیایی محسوب می‌شوند که تأثیر چشمگیر و معناداری بر سیاست و روابط دیپلماتیک ایران دارند و همین امر از جمهوری اسلامی ایران یک کشور بین‌المللی و یک بازیگر مهم در مناطق پیرامون خود ساخته است. به‌عبارت‌دیگر، جایگاه ایران به‌خاطر موقعیت خاص آن، یک مرکزیت ژئواستراتژیک برای منطقه و جهان است و ایران هرگز نمی‌تواند در نظام بین‌المللی و منطقه‌ای که در آن قرار گرفته است، یک کشور حاشیه‌ای باشد (کریمی، ۱۳۹۴: ۳۱).

ایران در چهار دهه اخیر به دلیل تعقیب آرمان‌های انقلابی، تضادهای ایدئولوژیک با شرق و غرب و نیز سیاست‌های مستقل در حوزه دیپلماسی منطقه‌ای و جهانی، همواره آماج بیشترین حمله‌های رسانه‌ای و تبلیغاتی بوده است که در پروژه‌های اسلام‌هراسی، شیعه‌هراسی، اسلام‌هراسی و ایران‌هراسی مشهود می‌باشد. در سنوات گذشته سازمان صداوسیما با راه‌اندازی شبکه‌های برون‌مرزی درصد برآمد تا ضمن ایستادگی در مقابل حمله‌های مذکور، به تبیین گفتمان انقلاب، مقاومت و ایثار پرداخته و در جهت تقویت جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران اقدام نماید. در این مقاله تلاش داریم تا در قالب

---

<sup>۱</sup> Globalization

مباحث قدرت نرم به بررسی و ارزیابی نقش و جایگاه شبکه‌های برون‌مرزی در دیپلماسی رسانه‌ای و تقویت و تحکیم جایگاه منطقه‌ای ایران پردازیم.

### ۱- جایگاه منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران و قدرت نرم آن

جمهوری اسلامی ایران به دلیل برخورداری از ویژگی‌های طبیعی ژئوپلیتیک از یک سو و ساخت فرهنگی، مذهبی و تاریخی قدرت و سیاست از سوی دیگر، مهم‌ترین کشور تأثیرگذار بر مسائل غرب آسیا محسوب می‌شود. ایران گرچه از حیث قدرت سخت‌افزاری در جایگاه پایین‌تری نسبت به ابرقدرت‌ها قرار دارد، اما موقعیت فرهنگی و معنوی و به اصطلاح قدرت نرم<sup>۱</sup> ایران در منطقه همواره رو به افزایش می‌باشد.

شواهد عینی این رخداد را می‌توان در قالب دو دسته‌ی «وقایع دنیای مجازی و دنیای حقیقی» تفکیک نمود. تفوق کاربران موافق با موضع‌گیری‌های جمهوری اسلامی در فضای مجازی از مظاهر بارز افزایش موقعیت فرهنگی و معنوی ایران است. این مورد را می‌توان در مسائلی چون داغ شدن هشتگ مخالفت با حمله عربستان سعودی به یمن، شادی شکست داعش در عراق و... پیگیری نمود. در دنیای حقیقی نیز افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، در مواردی همچون راهپیمایی بیست میلیونی روز اربعین، راهپیمایی روز قدس در کشورهای مختلف، تأسیس گروه‌های مردمی از جمله در سوریه و عراق برای مبارزه با تروریست‌های تکفیری قابل مشاهده است. بخش اعظم این موفقیت‌ها از مجرای دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران محقق شده و در حال بسط داده شدن است. دیپلماسی رسانه‌ای فعال ایران به اتخاذ، احیا و تثبیت سیاست‌های خاصی پرداخته است که در مجموع، می‌تواند به تصویرسازی واقعی و مثبت از آن در افکار عمومی بین‌المللی و مشخصاً منطقه‌ای و هژمونی فرهنگی، کمک شایانی کند (کریمی، ۱۳۹۴: ۳۷). موارد مشخصی همچون راهپیمایی روز اربعین، جنبش‌های مذهبی و عزاداری‌های مناسبتی شیعی در کشورهای منطقه، بیداری اسلامی و اعتراضات اجتماعی و سیاسی به سبک انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ در بین کشورهای عربی و افزایش اعتراض‌ها به رویکردهای کشورهای سلطه‌گر جهانی از جمله نمونه‌های بارز قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران و بسط و گسترش آن است.

---

<sup>۱</sup> Soft Power

از مؤلفه‌های راهبرد قدرت نرم ایران در غرب آسیا می‌توان به اسلام، فرهنگ، تاریخ، تمدن، زبان فارسی، ارزش‌های مردم‌سالارانه دینی، مشارکت سیاسی و اجتماعی مردم اشاره نمود که از طریق ابزار رسانه‌های متعدد برون‌مرزی ایران برای مردم جهان بازنمایی می‌شوند.

## ۲- چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش، تلفیقی از رابطه دیپلماسی و رسانه است. لذا در ادامه ابتدا به این دو مورد به‌اجمال پرداخته و سپس چهار مدل تلفیق رسانه و دیپلماسی ارائه خواهد شد.

### ۲-۱- کارکردهای رسانه در عصر جهانی شدن

رسانه‌ها، کارکردهای مختلفی دارند و صاحب‌نظران ارتباطی، نقش‌های متعددی برای آن‌ها قائل شده‌اند. «هارولد لاسول»<sup>۱</sup>، با اشاره به وظایف همبستگی اجتماعی و انتقال میراث اجتماعی از نسلی به نسل دیگر، بر نقش نظارتی رسانه‌ها تأکید نموده است. «چارلز رایت»<sup>۲</sup> نیز با اضافه نمودن نقش سرگرمی، به نقش نظارتی رسانه‌ها اهمیت داده است (سورین و تانکارد، ۱۳۹۷: ۴۵۰). برخی دیگر از اندیشمندان این حوزه با اشاره به نقش‌های معلم و راهنما به نقش «نگهبانی» رسانه اشاره کرده و از نقش نظارتی رسانه‌ها به‌عنوان یکی از وظایف اجتماعی آن‌ها یاد می‌کند (معدنژاد، ۱۳۸۶: ۷۷). به کارکرد نظارتی رسانه‌ها، از دیدگاه مدیریت رسانه نیز می‌توان نگریست. لذا رسانه‌ها به‌عنوان واسطه بین مردم و نهادهای دولتی، بهترین دستگاه کنترل سازمان‌ها به حساب می‌آیند (Freedman, 2008: 22).

با وجود برجسته بودن نقش نظارتی رسانه‌ها به‌عنوان یک کارکرد مهم آن‌ها در مباحث نظری، ایفای این نقش در عمل با چالش‌های بسیار مواجه است (ساداتی، ۱۳۸۹: ۱۸۷). در دهه‌های گذشته به‌واسطه گسترش تأثیرات فرآیند جهانی‌شدن «مقررات‌زدایی»، «کاربرد گسترده فناوری‌های جدید»، «بین‌المللی کردن و یا بین‌المللی شدن» در تمامی بخش‌های سیاست‌گذاری رسانه‌ها رخنه کرده است (hutchisons, 1999: 89).

1. Harold Lasswell

2. Charles Wright Mills

گسترش روزافزون شبکه‌های تلویزیونی ماهواره‌ای، رشد فن‌آوری‌های دیجیتالی و لذا سهولت دسترسی به محصولات فرهنگی در اقصی نقاط جهان، رشد انفجاری دسترسی به اینترنت، افزایش شبکه‌های ارتباطی اینترنتی و کاربران آن‌ها و افزایش ارتباطات مجازی در سراسر جهان حاکی از آن است که ارتباطات فرهنگی بین تمامی مردمان جهان در دورترین نقاط آن در حال افزایش است. مسئله رسانه‌ها و ارتباطشان با جهانی‌شدن، پدیده‌ای است که هم‌زمان با سپری شدن نیمه دوم قرن بیستم ذهن بشر را به خود معطوف نمود. پدیده‌ای که مارشال مک‌لوهان<sup>۱</sup> در دو کتاب «کهکشان گوتنبرگ» و «شناخت وسایل ارتباطی» در چارچوب نظریه دهکده جهانی، به شرح آن پرداخت (اوحدی، ۱۳۷۶: ۶۶).

پدیده جهانی‌شدن در سال‌های اخیر به نحوی گسترده منابع چاپی و الکترونیکی را تحت‌الشعاع قرار داده است. مک‌لوهان در کتاب جنگ و صلح در دهکده جهانی (۱۹۶۸) این ایده را مطرح کرد که پیشرفت در ارتباطات الکترونیک، سبب شکل‌گیری جهانی شده است که در آن می‌توانیم رخدادهایی که در دورترین نقاط جهان اتفاق افتاده را به‌صورت هم‌زمان مشاهده کنیم.

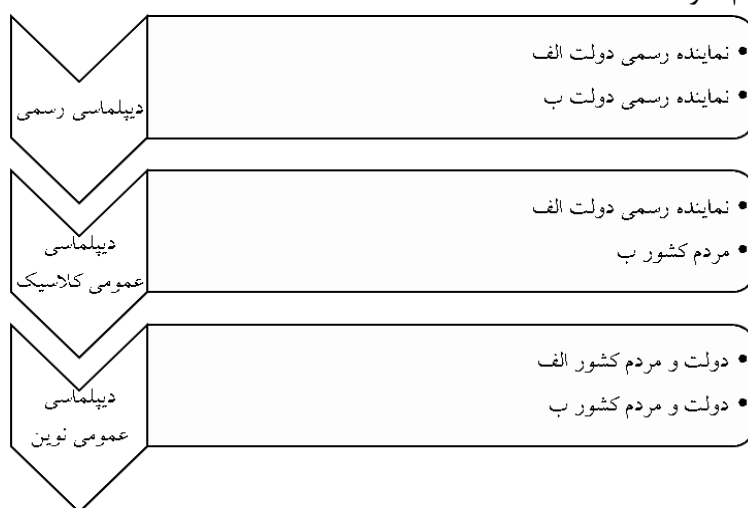
## ۲-۲- دیپلماسی سنتی و نوین

دیپلماسی سنتی یا رسمی را می‌توان ارتباط میان سیاست‌مداران و سران کشورهای جهان تعریف کرد. در این نوع دیپلماسی، تنها «مرتبط ساختن عناصر قدرت ملی با منافع ملی» (مورگنتا، ۱۳۹۰: ۲۴۷) مهم بود. تا آنجا که تمامی روابط بین‌الملل در سایه «سیاست خارجی» به‌عنوان راهبرد یا بخشی از یک نقشه کاربردی برای تصمیم‌گیری یک کشور در برابر کشورهای دیگر یا نهادهای بین‌المللی، مورد شناسایی قرار می‌گرفت. اما بروز برخی تحولات از جمله «بهبود ارتباطات ناشی از پیشرفت شگرف فن‌آوری‌ها»، «اعتقاد به قدرت افکار عمومی» و «توسعه مفهوم منافع مشترک» عامل تحول دیپلماسی سنتی گشت و در پی «تغییر شکل قواعد بازی» و «ظهور بازیگران جدید» دیگر دیپلماسی سنتی قادر به پاسخ‌گویی به پیچیدگی‌های جهان نبود (گودرزی و صباغ، ۱۳۹۶: ۶۸). به‌طور خلاصه در فضای دیپلماتیک و سیاست خارجی نوین، تحلیلگران از ظهور «روابط فراملی»، در

<sup>۱</sup> Marshal McLuhan

مقابل مفهوم قدیمی روابط بین‌الملل سخن می‌گویند و برخلاف گذشته که غالباً از روش‌های سیاسی و امنیتی در این عرصه استفاده می‌گشت، پس از پایان جنگ سرد، مؤلفه‌های فرهنگی، آموزشی و حتی بهداشتی نقش بیش از پیش مهمی را در سیاست خارجی کشورها ایفا نمود و موارد دیگر را تحت‌الشعاع خویش قرارداد.

برای پرداختن به این موضوعات، اشکال جدیدی از دیپلماسی با عنوان دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی عمومی نوین، دیپلماسی مجازی و دیپلماسی علم و فناوری مجال ظهور و بروز یافته‌اند (سلطانی‌نژاد، ۱۳۹۵: ۳۶۱). در این چهره از دیپلماسی ارتباط مستقیم یک دولت با مردم خارجی با هدف تأثیرگذاری بر نحوه تفکر آن‌ها و در نهایت تأثیرگذاری بر سیاست‌های دولت‌های ایشان مدنظر است. این تحول را می‌توان در نمودار زیر ترسیم نمود.



شکل شماره ۱- تغییرات انواع دیپلماسی

دیپلماسی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز این قاعده مستثنی نیست. آن‌گونه که فرآیند دیپلماسی ایران در روابط بین‌الملل نیز امروزه در پی تأثیرگذاری بر مردم کشورهای منطقه و جهان است و از اصول دیپلماسی رسمی و کلاسیک به سمت دیپلماسی نوین و رسانه‌ای در حال حرکت است.

## ۲-۳- قدرت نرم به‌عنوان نقطه اتصال رسانه و دیپلماسی

در تلفیق رسانه و دیپلماسی یک کانون شکل می‌گیرد که محتوایی مهم را تولید می‌نماید که وجهه قدرت نرم دارد و توان تأثیرگذاری بر افکار عمومی و شهروندان کشورهای دیگر را دارد. در ادامه در خصوص این تلفیق مهم چهار مدل اصلی ارائه می‌شود.

## ۲-۴- مدل تلفیقی

**مدل اول.** دستگاه دیپلماسی معادلات و مراودات سیاسی خود را با ملاحظات مورد علاقه رسانه تنظیم و تدوین می‌کند. در حال حاضر، رسانه‌هایی همچون بی‌بی‌سی، فاکس نیوز<sup>۱</sup> یورونیوز<sup>۲</sup> و سی‌ان‌ان<sup>۳</sup> همین عملکرد را از خود نشان می‌دهند و به‌طور تقریبی از منابع اصلی برای تصمیم‌گیران عرصه سیاست خارجی به شمار می‌آیند.

**مدل دوم.** در این مدل جریان حالت عکس به خود می‌گیرد؛ به این معنی که این دستگاه سیاست خارجی و به‌طور مشخص، وزارت امور خارجه است که به رسانه جهت می‌دهد و از رسانه می‌خواهد که به‌منظور تأمین امنیت و حفظ منافع ملی، مواردی را در نظر بگیرد. **مدل سوم.** در این مدل، رسانه تنها مجری منویات دستگاه دیپلماسی است. شاید بتوان نظام‌های توتالیتر و مستبد را از مصرف‌کنندگان این مدل دانست، چراکه استبداد موجود در این سیستم‌ها، اجازه خلاقیت و رشد فکری انسان‌ها را به حداقل می‌رساند.

**مدل چهارم.** در این مدل، نوعی از تعامل دوسویه میان رسانه و دستگاه سیاست خارجی وجود دارد. به‌عبارت دیگر، رسانه و دستگاه سیاست خارجی به‌صورت سازمان‌یافته (ارگانیک) و نظام‌مند (سیستماتیک) با یکدیگر در تعامل دائم هستند (اسماعیلی، ۱۳۸۷: ۹۵).

---

1. Fox News

2. Euro News

3. CNN (Cable News Network)

### ۳- شبکه‌های برون‌مرزی

پس از حادثه ۱۱ سپتامبر و تمرکز قدرت‌های بزرگ در منطقه غرب آسیا، قرار دادن ایران در محور شرارت از سوی ایالات‌متحده و تشدید فشارها علیه جمهوری اسلامی ایران، ضرورت بهره‌گیری جمهوری اسلامی از قدرت نرم و دیپلماسی رسانه‌ای افزایش یافت (اسماعیلی، ۱۳۸۷: ۱۰۷). به‌طور مشخص در عرصه جهانی، شبکه‌های برون‌مرزی به‌رغم محدودیت‌هایی که برای پخش برنامه‌های شبکه‌های سحر، العالم، پرس‌تی‌وی و الکوثر روی ماهواره یا شبکه‌های کابلی در اروپا و امریکا یا کشورهای عربی غرب آسیا ایجاد شده است؛ تأثیرگذاری بالایی بر مردم مناطق تحت پوشش دارد (گزارش عملکرد سازمان صداوسیما در سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹).

#### جدول شماره ۱- شبکه‌های تلویزیونی برون‌مرزی صداوسیما

نام شبکه برون‌مرزی	توضیح
سحر	شامل سیمای اردو، آذری، بالکان و کردی. این شبکه با هدف تأثیرگذاری بر وقایع منطقه بالکان، قفقاز، شبه‌قاره و مناطق کردنشین در غرب آسیا فعالیت می‌کند.
الکوثر	شبکه ۲۴ ساعته به زبان عربی شامل برنامه‌های فرهنگی، مذهبی و خبری که موقعیت تأثیرگذاری در کشورهای عربی دارد.
العالم	شبکه خبری ۲۴ ساعته به زبان عربی. در کنداکتور آن اخبار و برنامه‌های سیاسی جایگاه ویژه‌ای دارند. دو شبکه الکوثر و العالم مکمل یکدیگر در پوشش مباحث مختلف هستند.
پرس تی‌وی	شبکه خبری ۲۴ ساعته به زبان انگلیسی. این شبکه، یک رسانه بین‌المللی خبری می‌باشد و محوریت برنامه‌های آن پوشش وقایع و رویدادهای جاری جهان و ترسیم سیمایی صحیح از ایران است.
آی‌فیلم ۱ و ۲	آی‌فیلم ۱ به زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی برای ارائه برنامه‌ها، فیلم‌ها و سریال‌های متنوع بر پایه رعایت اخلاق و با تأکید بر تحکیم نهاد مقدس خانواده و با هدف آشنا کردن مخاطبان با تاریخ و فرهنگ غنی ایران فعالیت می‌کند. در سال ۱۳۹۶ آی‌فیلم ۲ ویژه افغانستان و تاجیکستان نیز راه‌اندازی شده است.



هیسپان تی‌وی	شبکه اسپانیایی‌زبان ۲۴ ساعته برون‌مرزی است که به پخش برنامه‌های مختلف خبری، سیاسی و فرهنگی به زبان اسپانیولی اقدام می‌نماید و جامعه هدف آن امریکای لاتین است.
هوساتی‌وی	در حال حاضر وب‌سایت شبکه تلویزیونی هوساتی‌وی به زبان انگلیسی و هوسا و همچنین دو بخش تصویری و صوتی برای مخاطبان آفریقایی فعالیت می‌کند که مقدمه راه‌اندازی تلویزیون هوساتی‌وی می‌باشد.

علاوه بر شبکه‌های تلویزیونی مذکور، برون‌مرزی صداوسیما، مشتمل بر ۳۴ رادیو و پایگاه خبری ۲۶ زبانه «پارس تودی» است و اکنون یکی از رسانه‌های بین‌المللی تأثیرگذار در منطقه و جهان محسوب می‌شود.

#### ۴- دیپلماسی رسانه‌ای شبکه‌های برون‌مرزی و نقش آن‌ها در جایگاه منطقه‌ای ایران

بر اساس چارچوب تئوریک و معرفی اجمالی برخی از شبکه‌های برون‌مرزی جمهوری اسلامی ایران، در این بخش نحوه عملکرد شبکه‌های برون‌مرزی در ۵ رویداد مهم منطقه جنوب غربی آسیا را بررسی و ارزیابی می‌نماییم تا توان و تأثیر نقش آن‌ها بر تحکیم جایگاه منطقه‌ای ایران سنجیده شود.

##### ۴-۱- فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای ایران

موضوع فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای ایران از زمان طرح در عرصه بین‌المللی، یکی از موضوعات مهم و حساس سیاست خارجی کشورمان بوده است و رسانه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای در این خصوص تبلیغات منفی فراوانی انجام داده‌اند. گول‌های رسانه‌ای وابسته به نظام سلطه، با نقش‌آفرینی و شیطنت‌های خبری، در خط مقدم دیپلماسی غرب در ایجاد بحران هسته‌ای علیه ایران قرار دارند. چنان‌که می‌توان گفت موضوع هسته‌ای ایران جز یک «جنجال رسانه‌ای از جانب غرب» چیز دیگری نبوده است (متشکری، ۱۳۸۸: ۱۰۶). اما از آنجاکه منشأ موضوع هسته‌ای ایران، محیط خارجی است، باید بخش عمده‌ای از تدابیر جدید در خصوص تحرک رسانه‌ای در موضوع هسته‌ای، برای خارج از کشور تدارک دیده شود. لذا در محیط خارجی، فراتر از وضعیت موجود، به ظرفیت‌سازی رسانه‌ای در قالب همکاری وزارت خارجه و رسانه‌های برون‌مرزی نیاز راهبردی وجود دارد (ساداتی،

۱۳۹۳: ۱۱۱). در این راستا معاونت برون مرزی سازمان صداوسیما اقدام به تولید و پخش برنامه‌های متعددی جهت معرفی فن‌آوری صلح‌آمیز هسته‌ای کشورمان نموده است که یکی از آنها مستند «آفتاب نهان» تولید شبکه سحر است. این مجموعه مستند در ۲۶ قسمت از کارکردهای صلح‌آمیز ناگفته انرژی هسته‌ای برای مخاطبان روایت می‌کند.

#### ۲-۴- حوادث غزه

آرایش رسانه‌ای در تحولات فلسطین از جمله جنگ ۲۲ روزه غزه را می‌توان به دو اردوگاه رسانه‌ای مقاومت، شامل شبکه‌های «الاقصى، المنار، القدس و رسانه‌های جمهوری اسلامی (پرس تی‌وی، العالم و...)» از یک سو و رسانه‌های وابسته به نظام سلطه، از سوی دیگر تقسیم‌بندی کرد. در این میانه در جریان جنگ ۲۲ روزه غزه در سال ۲۰۰۸ م رسانه‌های برون مرزی ایران از جمله پرس تی‌وی و العالم توانستند با ارائه تصاویر واقعی و زنده از بمباران‌های بی‌امان، انفجارهای پی‌درپی و دودهای غلیظی که از نقطه به نقطه شهر غزه به هوا برمی‌خاست، فیلم‌های حیرت‌انگیز از جنایات اصابت موشک‌های حماس به تانک‌ها، ادوات نظامی و سنگرهای صهیونیست‌ها، جنایات رژیم صهیونیستی و اجساد متلاشی یا پیکرهای سوخته کودکان فلسطینی بر اثر بمب‌های خوشه‌ای و فسفوری صهیونیست‌ها و ... را به تصویر بکشند؛ در حالی که رسانه‌های غربی در این خصوص رویکرد سانسور را در پیش گرفته بودند. یکی از برنامه‌های شبکه العالم در این زمینه برنامه «العین الاسرائیلیه» (از نگاه رسانه‌های اسراییل) بود.

#### ۳-۴- تجاوز ملوانان انگلیسی به مرز آبی جمهوری اسلامی ایران

از زمان اشغال عراق، نظامیان انگلیس چند بار به صورت غیرقانونی وارد حریم آبی ایران شدند و مقامات لندن با فرافکنی و ارائه تفسیرهای نامرتبط، این اقدامات غیرقانونی را توجیه کردند. سرانجام در ماه مارس ۲۰۰۷، پانزده نظامی انگلیسی پس از ورود غیرقانونی به آب‌های سرزمینی ایران از سوی نیروی دریایی سپاه بازداشت شدند و وزارت امور خارجه با احضار کاردار انگلیس در تهران، در غیاب سفیر آن کشور در آن ایام، نسبت به تجاوز نظامیان نیروی دریایی انگلیس به آب‌های سرزمینی کشورمان در ارون درود به شدت اعتراض کرد (اسماعیلی، ۱۳۸۷: ۱۵۲). از شروع این تجاوز تا مدتی بعد از آزادسازی ملوانان، غرب، جنگ روانی علیه ایران را در بستر رسانه کلید زد. در مقابل، پوشش خوب رسانه‌ای اعترافات ملوانان انگلیسی در شبکه‌های پرس تی‌وی و العالم از نقش قابل توجهی

برخوردار بود (ساداتی، ۱۳۹۳: ۱۱۴). شبکه العالم برون‌مرزی به عنوان اولین شبکه، اقدام به پخش اخبار و تصاویر مربوط به دستگیری نظامیان نیروی دریایی بریتانیا توسط سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نمود. اندیشکده آمریکایی رند<sup>۱</sup> در گزارشی ضمن اشاره به دستگیری ۱۵ نفر از ملوانان و تفنگ‌داران دریایی انگلیس توسط نیروی دریایی ایران در سال ۲۰۰۷ می‌نویسد: «ژانویه سال ۲۰۱۶ نیز نیروی دریایی ایران ۱۰ نفر از ملوانان آمریکایی را پس از آن‌که موتور قایق‌شان با مشکل مواجه شد و وارد آب‌های این کشور شدند، بازداشت کرد. ایرانی‌ها از این عملیات بازداشت، فیلم‌برداری کرده و این فیلم را در تلویزیون‌های خود نشان دادند. در یکی از کلیپ‌های پخش‌شده، یکی از ملوانان آمریکایی به خاطر این اتفاق عذرخواهی می‌کند. این بازداشت تنها چند روز پیش از موعد احتمالی اجرایی شدن توافق هسته‌ای انجام شد و احتمالاً هدف از این کار، حفظ آبرو یا مخابره این پیام بود که «ایران خود را تسلیم غرب نخواهد کرد» (Paul et al, 2018).

#### ۴-۴- شکست داعش در عراق و سوریه

با شروع حملات گروه تروریستی داعش در سوریه و عراق و استفاده گسترده این گروه تروریستی از ابزار رسانه و فضای مجازی، بخشی از وظیفه مقابله با این همه‌ها بر دوش رسانه‌های برون‌مرزی صداوسیما قرار گرفت. این شبکه‌ها و در رأس آن‌ها شبکه تلویزیونی پرس تی‌وی، العالم و الکوثر به پخش مستمر روند تحركات داعش و مقابله محور مقاومت با آن پرداختند.

به دلیل فعالیت جهت‌دار رسانه‌های کشورهای مرتجع عربی منطقه و رسانه‌های جهانی چون بی‌بی‌سی<sup>۲</sup> و سی‌ان‌ان در زمینه پوشش اخبار داعش، فعالیت شبکه‌های تلویزیونی پرس تی‌وی، العالم و الکوثر سخت‌تر بود؛ زیرا با کارشکنی شرکت‌های پخش ماهواره‌ای و تحریم‌های رسانه‌ای روبرو بودند (پارس تو دی، ۱۳۹۶/۰۳/۲۴). اما این شبکه‌ها با پخش حرفه‌ای اخبار و برنامه‌ها، ماهیت گروه تروریستی داعش و عدم ارتباط آن با اسلام و ابعاد حمایت غرب و رژیم صهیونیستی و کشورهای مرتجع عربی از این گروه تروریستی را بر ملا ساختند. هم‌افزایی قدرت سخت و نرم ایران باعث پیروزی محور مقاومت و شکست تروریست‌های تکفیری در سوریه و عراق شد.

1. Rand Corporation

2. BBC (British Broadcasting Corporation)

دکتر علی‌عسکری رئیس سازمان صداوسیما در مصاحبه با شبکه العالم در این زمینه می‌گوید: «دشمن فکرش را هم نمی‌کرد که ایران چنین قدرتی داشته باشد و بتواند داعش را در منطقه از بین ببرد و معادلات آن‌ها را درهم بریزد. برای همین زخم‌خورده است و می‌خواهد از راه تأثیر بر افکار عمومی و ایجاد تنش در داخل این شکست بزرگ خود را جبران کند» (fa.alalam, ۱۳۹۷/۰۶/۱۳).

معاونت برون‌مرزی سازمان صداوسیما همچنین در یک اقدام هوشمندانه دیگر برای مقابله مؤثر با جنگ روانی که دشمنان علیه مردم سوریه ایجاد کرده‌اند، اقدام به تأسیس و راه‌اندازی کانال العالم سوریه در آذرماه ۱۳۹۶ نمود. این کانال به‌صورت کاملاً تخصصی به حوادث و اخبار کشور سوریه می‌پردازد. این شبکه در آغاز با پخش ۲ الی ۳ ساعت برنامه به فعالیت پرداخته و در نظر دارد تا ساعت پخش خود را به تدریج تا ۶ الی ۷ ساعت در روز افزایش داده تا در آینده نزدیک به پخش ۲۴ ساعته دست پیدا کند.

#### ۵-۴- تجاوز نظامی عربستان سعودی به یمن

یمن در دهه اخیر با چالش‌های عمده‌ای روبه‌رو بود که بر ثبات و امنیت داخلی این کشور و بر امنیت منطقه‌ای و بین‌المللی تأثیرگذار بوده است؛ مهم‌ترین چالش این کشور تجاوز نظامی عربستان سعودی و حمله‌های رسانه‌ای آل‌سعود در این خصوص است. علل حمله ائتلاف سعودی - صهیونیستی به یمن در سطوح مختلف سیاسی (استقرار نظام وابسته به آل‌سعود)، اقتصادی (بهره‌گیری از منابع مادی و موقعیت استراتژیک) و مذهبی (مقابله با گسترش نفوذ شیعیان) قابل ارزیابی است. علی‌رغم اینکه با حمایت تسلیحات آمریکا و رژیم صهیونیستی، حدود چهار سال است که رژیم سعودی به ارتکاب جنایات بین‌المللی از جمله نسل‌زدایی، جنایت علیه انسانیت و تجاوز نظامی در یمن پرداخته است، اما رسانه‌های وابسته به نظام سلطه و رژیم‌های مرتجع عربی، تلاش می‌کنند که به تجاوز نظامی ائتلاف سعودی به یمن مشروعیت دهند. عمده محورهای این رسانه‌ها عبارتند از: - تلاش برای همراه کردن افکار عمومی دنیای عرب با عربستان سعودی در موضوع جنگ یمن از طریق وارونه‌نمایی..

- مقصر جلوه دادن ایران در بی‌ثبات‌سازی محیطی و القای بحران‌سازی ایران در منطقه نزد افکار عمومی جهان.

- مشروعیت‌بخشی به تجاوز نظامی علیه یمن و القای این ادعا که حملات ائتلاف جنگ علیه یمن، در راستای حمایت از مردم یمن و بازگرداندن ثبات و امنیت به این کشور است.
- انعکاس نادرست واقعیت‌های جنگ عربستان سعودی و متحدانش علیه یمن، با پخش گزارش‌ها و مصاحبه‌ها و اخبار هدفمند و حتی ساختگی مانند ادعای تصرف بندر الحدیده.
- توجیه جنگ مشترک اعراب، آمریکا و رژیم صهیونیستی علیه یمن.
- سانسور کشتار غیرنظامیان به ویژه کودکان و زنان.
- سانسور استفاده‌ی دولت سعودی از ادوات جنگی ممنوعه و بمب‌های خوشه‌ای.
- غیرمردمی نشان دادن جنبش مردمی انصارالله.
- رسانه‌های وابسته به نظام سلطه و رژیم‌های مرتجع عربی از انتشار اخبار همکاری نیرو-های ائتلاف سعودی در جنگ یمن با گروه‌های تروریستی هم‌چون القاعده امتناع می‌کنند.
- در مقابل رسانه‌های برون‌مرزی ایران در راستای رسالت حرفه‌ای خویش به انتشار اخبار و تصاویر واقعی مربوط به این جنگ پرداخته‌اند که محورهای آن عبارتند از
  - انعکاس نظرات مردم و گروه‌های مردمی یمن، ارائه حقایق جنگ یمن و تصویر واقعی از آن.
  - تبیین مواضع جمهوری ایران درباره تجاوز نظامی عربستان سعودی به یمن.
  - انعکاس اخبار لحظه به لحظه‌ی اخبار جنگ علیه یمن با استفاده از خبرنگاران حاضر در صفوف نبرد.
  - افشای حمایت‌های نهان و آشکار تسلیحاتی، سیاسی و امنیتی آمریکا و متحدانش از ائتلاف سعودی علیه یمن
  - انعکاس آمار و گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی درباره‌ی کشتار مردم یمن.
  - ارائه تحلیل‌های کارشناسان و حقوقدانان برای تبیین ابعاد ارتکاب جنایات بین‌المللی توسط عربستان سعودی در یمن.
  - پخش گزارش پیروزی‌های مردم یمن علیه رژیم سعودی و شکست‌های ائتلاف سعودی، به عنوان نمونه در حالیکه شبکه العربیه در طول سال ۲۰۱۸ بارها مدعی تصرف بندر استراتژیک الحدیده توسط ائتلاف سعودی شده بود، شبکه العالم با پخش گزارش‌های میدانی، دروغ‌گویی العربیه را نشان داد.

- تهیه و تولید برنامه‌های همچون الیمن التصدی و التحدی (برنامه‌ای گفتگومحور در مورد آخرین تحولات یمن) و برنامه‌ی معرض الامل و السلام (که با هدف همدردی و همدلی با کودکان جنگ‌زده تهیه شده است).

اطلاع‌رسانی‌های تاثیرگذار شبکه‌های برون‌مرزی از جمله العالم، الکوثر و رادیو عربی به‌ویژه درباره تحولات یمن، عربستان سعودی، بحرین و سوریه و ... باعث شده است که محدودیت‌هایی در پخش ماهواره‌ای یا فعالیت‌شان در فضای مجازی ایجاد شود. از آبان ۹۵ تا تابستان ۹۷ دوبار صفحه فیس بوک رادیو عربی به بهانه حمایت از مردم یمن و بار دیگر به بهانه حمایت از مردم العوامیه عربستان سعودی با داشتن بیش از صد هزار عضو بسته شده است و قبل از آن نیز سه بار دیگر صفحه فیس بوک رادیو بسته شده است.

#### ۶- نگاهی به دیدگاه اندیشکده‌ها و موسسات پژوهشی غربی درباره تأثیر و

##### نفوذ شبکه‌های برون‌مرزی ج.ا.ایران

در این قسمت از مقاله، به بازتاب دیدگاه‌های پژوهشگران، تحلیلگران و اندیشکده‌های غربی نسبت به جایگاه، نقش و میزان تأثیرگذاری شبکه‌های برون‌مرزی جمهوری اسلامی ایران خواهیم پرداخت. لازم به ذکر است بعضی از دیدگاه‌های منفی موجود در گزارش‌ها با توجه به سیاست‌های استعماری غرب دلیل محکم و متقنی بر تأثیرگذاری مطلوب شبکه‌های برون‌مرزی ایران است که باعث جهت‌گیری موجود در بعضی از گزارش‌ها شده است.

۱- اندیشکده رند<sup>۱</sup> در سال ۲۰۰۹ م گزارشی با عنوان «خطرناک اما نه همه‌جانبه: بررسی دسترسی و محدودیت‌های قدرت ایران در غرب آسیا»<sup>۲</sup> منتشر نموده است. در بخشی از این گزارش آمده است: «کانون سیاست رسانه‌ای ایران در جهان عرب، شبکه ۲۴ ساعته ماهواره‌ای خود با نام العالم است. چند ماه پس از سقوط صدام حسین، نتایج نظرسنجی وزارت امور خارجه آمریکا اشاره به این موضوع داشت که شبکه العالم پس از شبکه ملی عراق و شبکه نجف، پرمخاطب‌ترین و مورد اعتمادترین شبکه عرب‌زبان در میان عراقی‌ها

1. Rand Corporation

2. Dangerous But Not Omnipotent: Exploring the Reach and Limitations of Iranian Power in the Middle East

بوده است. علت این امر می‌تواند این باشد که شبکه العالم تنها کانال تلویزیونی غیرعراقی است که از طریق خطوط کابلی در اختیار مخاطبان این کشور قرار گرفته است. بر اساس یک نظرسنجی در سال ۲۰۰۴ میلادی، ۷۸ درصد از پاسخگویان عراقی اظهار داشتند که به ماهواره دسترسی داشته و مجموعاً ۱۵ درصد از پاسخگویان شبکه العالم را تماشا می‌کنند (Wehrey et al, 2009).

۲- ایلان برمن<sup>۱</sup> نایب رئیس شورای سیاست خارجی آمریکا<sup>۲</sup> با حضور در کمیته روابط خارجی سنای آمریکا در ۱۶ فوریه ۲۰۱۲ به بررسی نفوذ و فعالیت‌های ایران در آمریکای لاتین پرداخت. وی در بخشی از سخنان خود در خصوص شبکه‌های برون‌مرزی جمهوری اسلامی ایران اظهار داشت: «بر اساس گزارش ارتش آمریکا در سال ۲۰۱۰، ایران به دنبال ارتقا جایگاه خود، مقابله بانفوذ آمریکا و بسط روابط با بازیگران منطقه‌ای در آمریکای لاتین است. بدین منظور، ابزار راهبردی انتقال پیام خود در سطح منطقه را تقویت کرده است. اواخر ماه قبل و هم‌زمان با سفر رئیس‌جمهور ایران به چهار کشور آمریکای جنوبی، ایران رسماً شبکه اسپانیولی‌زبان خود با نام هیسپان‌تی‌وی را راه‌اندازی کرد.

ایلان برمن همچنین در ۹ جولای ۲۰۱۳ با حضور در کمیته امنیت داخلی مجلس نمایندگان آمریکا با موضوع «نفوذ فزاینده ایران در نیمکره غربی»، گفته است که هدف از تأسیس شبکه هیسپان‌تی‌وی گسترش مشروعیت ایدئولوژیک ایران در آمریکای لاتین است.<sup>۳</sup>

۳- سعید گلکار، پژوهشگر شورای امور بین‌الملل شیکاگو<sup>۴</sup> در گزارشی در مورخ ژوئن ۲۰۱۳ که از سوی اندیشکده مطالعات خاور نزدیک واشنگتن<sup>۵</sup> منتشر شد، به برنامه‌های جمهوری اسلامی برای خنثی ساختن تهدیدات داخلی و خارجی پرداخته است. وی در بخشی از گزارش خود در خصوص دیپلماسی عمومی ایران، اشاراتی به شبکه‌های

<sup>۱</sup> Ilan I. Berman

<sup>۲</sup> Council on Foreign Relations

<sup>۳</sup>. برای مطالعه مشروح جلسه استماع کنگره رجوع کنید به:

<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CHRG-113hhr85689/html/CHRG-113hhr85689.htm>

<sup>۴</sup> Chicago Council on Global Affairs

<sup>۵</sup> . The Washington Institute for Near East Policy

برون مرزی ایران داشته و می‌نویسد: «دیپلماسی عمومی و پروپاگاندا ابزارهای کلیدی ایران به شمار می‌آیند. ایران برای گسترش نفوذ خود در افکار عمومی خارجی به‌خصوص در میان کشورهای غرب آسیا و در حال توسعه، چهار شبکه بین‌المللی پرس‌تی‌وی، العالم، سحر و هیسپان‌تی‌وی را راه‌اندازی کرده است. شبکه العالم، شبکه‌ای عرب‌زبان است که جوامع عربی را هدف قرار داده است و بسیاری از این جوامع عربی، جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان نسخه بدیلی برای دولت‌های سکولار، غرب‌گرا و خودکامه خود می‌دانند. برای مثال، شبکه العالم نخستین شبکه‌ای بود که تصاویر دستگیری نیروهای دریایی بریتانیا از سوی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را در سال ۲۰۰۷ منتشر کرد. این تصاویر از سوی بسیاری از مسلمانان که از سوی بریتانیای استعمارگر تجربه حقارت را داشته‌اند، مورد استقبال قرار گرفت. ایران همچنین افکار عمومی در آمریکای جنوبی را که منتقد مداخلات آمریکا است، از طریق راه‌اندازی شبکه هیسپان‌تی‌وی در سال ۲۰۱۱ هدف قرار داده است. ایران در تلاش برای ارائه تصویری از کشوری مستقل مبتنی بر مردم‌سالاری دینی می‌باشد که مخالف آمریکا و هم‌پیمانان آن در غرب آسیا است. در آن زمان، این رویکرد با حمایت و توجه بسیاری مواجه شد. در زمانی که بین جوامع و حکومت‌ها در غرب آسیا اختلاف شکل گرفته بود، تبلیغات عظیم خارجی ایران باعث شد بسیاری از مسلمانان این کشور را به‌عنوان قهرمانی نگاه کنند که قصد دارد غرب را به چالش بکشد» (Golkar, 2013).

۴- میثم بهروش، محقق دانشگاه لوند سوئد<sup>۱</sup> در گزارشی که از سوی این دانشگاه در سال ۲۰۱۳ میلادی منتشر شد، به ارائه تاریخچه‌ای از فعالیت شبکه تلویزیونی پرس‌تی‌وی، برنامه‌ها، وبسایت این شبکه و شعارها و دیدگاه‌های آن پرداخته است. به‌رغم ماهیت توصیفی این گزارش، نویسنده در پایان مقاله خود چنین جمع‌بندی کرده است: «پرس‌تی‌وی به‌عنوان ابزار اصلی دیپلماسی عمومی ایران تبدیل به یکی از چند شبکه بین‌المللی شده که ضمن ارائه دیدگاه‌های بدیل، در جلب نظر میزان قابل توجهی از افکار عمومی جهان اسلام موفق بوده است» (Behraves, 2013).

<sup>1</sup> Lund University



۵- الکس وتنکا<sup>۱</sup> تحلیلگر ارشد موسسه مطالعات غرب آسیا<sup>۲</sup>، در مقاله‌ای تحت عنوان «احیای اقتدارگرا: ایران در خارج از کشور»<sup>۳</sup> به برنامه‌ها و فعالیت‌های برون‌مرزی جمهوری اسلامی ایران پرداخته است. در بخشی از این مقاله، نویسنده به فعالیت‌های رسانه‌ای بین‌المللی ایران پرداخته و نوشته است: «اگر ایران اشتراکاتی با چین و دیگر رژیم‌های غیر لیبرال داشته باشد، علاقه آن‌ها به بهره‌گیری از فضای سایبری و رسانه‌های بین‌المللی به‌عنوان راهبرد و ابزاری تهاجمی می‌باشد. ایران مدت‌ها بر این باور است که عرصه رسانه‌های بین‌المللی ارزش سرمایه‌گذاری دارد تا از این طریق با نفوذ رسانه‌های غربی نظیر بی.بی.سی و صدای آمریکا مقابله کند. ایران از سال ۲۰۰۳ اقدام به راه‌اندازی شبکه عرب‌زبان خود با نام العالم کرد که تبدیل به رقیبی برای الجزیره عربی و العربیه شد. با این حال، هم‌زمان با تأسیس شبکه انگلیسی‌زبان ۲۴ ساعته خود به نام پرس‌تی‌وی بود که واقعاً درصدد تبدیل شدن به یک بازیگر مهم در عرصه رسانه‌های بین‌المللی برآمد. زمان راه‌اندازی و تأسیس شبکه پرس‌تی‌وی اتفاقی نبوده است. این شبکه پیامی آشکار بود مبنی بر آنکه تهران در حال گسترش نفوذ خود از سطح منطقه‌ای به سطح بین‌المللی است. جمهوری اسلامی در تلاش برای به چالش کشیدن معیارهای متعارف جهانی از طریق ظرفیت‌های رسانه‌ای است. نظام ایران کاملاً به این جمع‌بندی رسیده است که از این طریق ارزش‌های بدیل خود برای نظام جهانی را مخابره کرده و از خود در برابر جنگ نرمی که دشمنان آن‌ها در سطح رسانه‌ای علیه آن‌ها به راه انداخته‌اند، دفاع کنند» (Vatanka, 2015).

۶- ساموئل تادرو<sup>۴</sup> تحلیلگر اندیشکده هوور<sup>۵</sup> آمریکا، در مقاله‌ای به ارائه راهکارهایی به دولت ترامپ به‌منظور آنچه «مهار برنامه‌های استیلاجویانه جمهوری اسلامی ایران در منطقه غرب آسیا» خوانده، پرداخته است. یکی از این راهکارها اشاره به توان رسانه‌ای برون‌مرزی جمهوری اسلامی است. او در این خصوص می‌نویسد: «یکی از منابع قدرت ایران در غرب آسیا، بازی پروپاگاندایی این کشور در منطقه است. رسانه‌های عرب‌زبان این

1. Alex Vatanka

2. Middle East Institute

3. The Authoritarian Resurgence: Iran Abroad

4. Samuel Tadros

5. Hoover Institution

کشور به شدت در اشاعه تبلیغات و پروپاگاندای ایران مؤثر هستند. آنها از قابلیت تحت‌الشعاع قرار دادن نفوذ آمریکا در منطقه برخوردارند و می‌توانند تئوری‌های توطئه‌ای درباره غرب و اسرائیل منتشر و مخابره نمایند. العالم با داشتن ۶ میلیون دنبال کننده در شبکه اجتماعی فیسبوک، ابزار قدرتمندی به شمار می‌آید. هرگونه راهبرد آمریکا علیه ایران در غرب آسیا باید با هدف تضعیف و مقابله با پیام‌ها و برنامه‌های این شبکه باشد» (Tadros, 2017).

۷- موسسه آمریکایی رند در یکی از جدیدترین گزارش‌های خود (۷ ژوئن ۲۰۱۸) به موضوع محیط اطلاعاتی<sup>۱</sup> و تجربیات دیگر کشورها در بهره‌برداری از این محیط پرداخته است. در یکی از فصول این گزارش ۳۱۸ صفحه‌ای آمده است: «شبکه خبری عرب‌زبان العالم کماکان ابزار ارتباطات راهبردی تهران در جهان عرب است. جمهوری اسلامی ایران از طریق رسانه به صورت آرام و پنهانی در حال بسط دستور کار خود در سطح جهان است و به دنبال ترویج فرهنگ و تمدن ایران به مخاطبان بین‌المللی خود است. علاوه بر شبکه خبری العالم که متمرکز بر عراق، لبنان، فلسطین و آفریقا است، ایران چهار شبکه بین‌المللی دیگر از جمله یک شبکه اسپانیولی‌زبان برای مخاطبان خود در اسپانیا و آمریکای لاتین و همچنین یک شبکه ۲۴ ساعته انگلیسی‌زبان به نام پرس‌تی‌وی که در سال ۲۰۰۷ راه‌اندازی شد، در اختیار دارد. عملیات اطلاعاتی<sup>۲</sup> ایران قابلیت تمرکز بر موضوعات و مخاطبان خاص را دارد. برای مثال، در جریان مذاکرات بین ارتش آمریکا و دولت عراق در سال ۲۰۰۹، العالم و المنار وابسته به حزب‌الله لبنان، برنامه‌های به شدت انتقادی با هدف تخریب مذاکرات تولید و پخش می‌کردند. پس از دستیابی به توافق نیز رسانه‌های ایرانی انتقادات بسیاری نسبت به آن مطرح کردند. جمهوری اسلامی برای شکل‌دهی به تصورات مردم عراق نسبت به آمریکا نیازمند عملیات اطلاعاتی است» (Paul et al, 2018).

۸ - روزنامه جروزالم پست<sup>۳</sup> در ۵ ژوئن ۲۰۱۸ (۱۵ خرداد ۱۳۹۷) در مطلبی به قلم سث. جی فرانترزمن<sup>۴</sup> به بررسی تأثیرگذاری شبکه پرس‌تی‌وی در روز قدس پرداخته و چنین

1. Information Environment

2. Information Operation

3. The Jerusalem Post

4. Seth J. Frantzman

آورده است: «رسانه وابسته به حکومت ایران (پرس‌تی‌وی) امسال هشتگی را تحت عنوان QudsDay4Return ایجاد کرده است و پست‌هایی ضدیهودی را با این هشتگ منتشر می‌کند.

### نتیجه‌گیری

فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، گستره دیپلماسی را هرچه بیشتر به فضای رسانه‌ای برون‌مرزی کشانده است، فضایی که در آن پیشبرد دیپلماسی، بیش از پیش به میزان تأثیرگذاری تاکتیک‌های خبری و رسانه‌ای وابسته شده است. در دنیای امروز، دیپلماسی رسانه‌ای، قدرتمندترین ابزار برای تغییر نگرش افراد محسوب می‌شود. دیپلماسی امروز صرفاً در اتاق‌های دربسته شکل نمی‌گیرد، بخش بزرگ‌تری از آن در سطح افکار عمومی و در برابر چشم دیگران و به کمک فناوری‌های نوین ارتباطی و رسانه‌ها تشکیل می‌شود. دیپلماسی رسانه‌ای یک کشور می‌تواند در معادلات سیاسی و امنیت ملی و جایگاه منطقه‌ای آن کشور تأثیر به‌سزایی داشته باشد.

دیپلماسی رسانه‌ای جمهوری اسلامی ایران که در رأس آن شبکه‌های برون‌مرزی صداوسیما قرار دارند نیز از این قاعده مستثنی نیست و با تأثیرگذاری مثبت بر افکار عمومی توان آن را داشته است که واقعیت رخدادهای منطقه‌ای را بازتاب و گفتمان انقلاب اسلامی را تبیین نماید. انتشار اخبار به‌صورت واقعی در مقابله و مبارزه با خبرپراکنی‌های شبکه‌های مرتجع عربی منطقه‌ای و شبکه‌های خبری غربی که در سطح جهان با هدف ایران‌هراسی و اسلام‌هراسی پخش می‌شود، در حوزه وظایف دیپلماسی رسانه‌ای است.

رسانه‌های صداوسیما به‌ویژه برون‌مرزی طی سال‌های گذشته با محدودیت‌ها و رفتارهای غیرحقوقی و ناعادلانه از سوی دولت‌ها و مراکز وابسته به نظام سلطه مواجه شده‌اند. به‌طوری‌که در مقاطعی پخش آنها از ماهواره‌ها بدون هرگونه استناد قانونی، متوقف شده با حساب‌های کاربری آنها در شبکه‌های اجتماعی علی‌رغم داشتن میلیون‌ها کاربر، لغو گردیده است. علی‌رغم این عملکرد شبکه‌های برون‌مرزی مانند پرس‌تی‌وی و العالم در پوشش اخبار مربوط به فعالیت‌های صلح‌آمیز هسته‌ای ایران، حوادث فلسطین و غزه، بحرین، تجاوز ملوانان انگلیسی به مرز آبی جمهوری اسلامی ایران، شکست داعش در عراق و سوریه و تجاوز نظامی عربستان سعودی به یمن از سویی و انعکاس نتایج

جریان‌سازی‌های رسانه‌ای این شبکه‌ها در اندیشه‌های مطرحی مانند رند، نشانگر کسب جایگاهی برجسته توسط معاونت برون‌مرزی صداوسیما در میان افکار عمومی منطقه و جهان در عمر چهل ساله انقلاب اسلامی دارد. البته این جایگاه نیازمند تقویت و حمایت بیشتری است.

با توجه به عملکرد تأثیرگذار رسانه‌های برون‌مرزی، مناسب است با تجربه‌ای که سیاست‌گذاران رسانه ملی در عرصه برون‌مرزی کسب کرده‌اند، آرایش رسانه‌ای برون‌مرزی متناسب با اسناد بالادستی در این حوزه و برای مناطق مختلف جغرافیایی جهان توسعه و تکمیل یابد تا ضریب تأثیرگذاری رسانه‌های برون‌مرزی در جوامع هدف هرچه بیشتر تحقق یابد.

با توجه به اهمیت دیپلماسی رسانه‌ای در حفظ و پیشبرد دستاوردهای سیاست خارجی، کشورهای مختلف از منظر بودجه و حمایت‌های مالی، فنی و سیاسی، اتکا ویژه‌ای به رسانه‌های برون‌مرزی خود دارند. رسانه‌های برون‌مرزی در حال حاضر در خط مقدم جبهه نبرد رسانه‌ای محور مقاومت با نظام سلطه قرار دارند و برای حصول به موفقیت‌های بیشتر در مقابل جبهه رسانه‌ای نظام سلطه اهمیت دارد مورد حمایت ویژه از سوی ارگان‌های ذریبط قرار گیرند.

## منابع

- اسماعیلی، علی‌محمد (۱۳۸۷)، «دیپلماسی رسانه‌ای با تأکید بر نقش سازمان صداوسیما»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه صداوسیما.
- اوحدی، مسعود (۱۳۷۶) **رسانه‌ها و جهانی شدن فرهنگ**. مجموعه مقالات. تهران انتشارات سروش
- رفیع، حسین (۱۳۹۲)، «دیپلماسی عمومی و قدرت نرم با تأکید بر قدرت نرم ایران در عراق»، **فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل**، شماره ۲۲، تابستان، صص ۱۳۲-۹۹.
- ساداتی، نصرالله (۱۳۸۹) تبیین نقش نظارتی رسانه‌ها با تأکید بر نقش رسانه ملی. **فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات**. تابستان. شماره ۱۹. صفحات ۱۸۵ تا ۲۱۷.

- ساداتی، نصرالله (۱۳۹۳)، «نقش شبکه‌های برون‌مرزی رسانه ملی در دیپلماسی رسانه‌ای با تأکید بر شبکه‌های العالم و پرس‌تی‌وی»، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، شماره ۷۹، پاییز، صص ۹۹-۱۲۰.
- سورین، ورنر جوزف و تانکارد، جیمز (۱۳۹۷)، نظریه‌های ارتباطات (ترجمه علیرضا دهقان)، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- گودرزی، الهام و صباغ، الهام (۱۳۹۰)، نسبت‌سنجی شهر و دیپلماسی در عصر جهانی‌شدن. فصلنامه مطالعات راهبردی. تابستان، دوره ۷، شماره ۲۳، صص ۵۱-۷۱.
- عقیلی، وحید (۱۳۸۶) «مدیریت رسانه در عصر همگرایی رسانه»، فصلنامه تحقیقات وسایل ارتباط جمعی، سال ۱۸، شماره ۲۵، تابستان.
- کریمی، سحر (۱۳۹۴)، «جایگاه منطقه‌ای ایران پس از جنگ سرد»، فصلنامه پژوهش ملل، دوره اول، شماره ۲، بهمن، صص ۳۰-۴۵.
- متشکری، راضیه (۱۳۸۸)، «دیپلماسی رسانه‌ای و جنگ روانی رسانه‌های خارجی در قبال برنامه هسته‌ای ایران»، فصلنامه افق، سال ۶، شماره ۶۶.
- معتمدنژاد، کاظم (۱۳۷۱)، وسایل ارتباط جمعی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- معتمدنژاد، کاظم (۱۳۸۶)، وسایل ارتباط جمعی، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- مورگنتا، هانس (۱۳۹۰)، سیاست میان ملت‌ها، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه

- Behraves, M. (2013), "Press TV: Iran's Revisionist Voice in Perspective, **Asian Politics & Policy**, Volume 5, Issue, pp. 683-686, available at: <https://lup.lub.lu.se/search/publication/49990743-ef4d-46c3-8096-4dbc11139878>
- Eisenstadt, M. (2015), "Iran and Iraq", The Washington Institute, available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iran-and-iraq>

- Frantzman, Seth. J (2018), “ Hamas ditches ‘Naksa Day’ for Iran-backed ‘Quds Day’ this week”, available at: <https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Hamas-ditches-Naksa-Day-for-Iran-backed-Quds-Day-this-week-559224>
- Freedman, Des. (2008), **The politics of media policy**, Polity.
- Golkar, S. (2013), “The Islamic Republic's Art of Survival: Neutralizing Domestic and Foreign Threats”, **Washington Institute for Near East Policy**, available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-islamic-republics-art-of-survival-neutralizing-domestic-and-foreign-thr>
- Hutchisons, ndsavid (1999) **media policys**, London: Blackwell Publishers.
- Paul, C. et al (2018), “Lessons from Others for Future US Army Operations in and Through the Information Environment: Case Studies”, **Rand Corporation**, available at: [https://www.rand.org/pubs/research\\_reports/RR1925z2.html](https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1925z2.html)
- Tadros, Samuel (2017), “Countering Iran Requires a Political Strategy”, available at: <https://www.hoover.org/research/countering-iran-requires-political-strategy>
- Vatanka, Alex (2015), “The Authoritarian Resurgence: Iran Abroad”, **Journal of Democracy**, Volume 26, Issue 2, April, pp.61-70.
- Wehrey, Ferdric, et al (2009), “Dangerous but not omnipotent: exploring the reach and limitations of Iranian power in the Middle East”, **Rand Corporation**, available at: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG781.html>
- [www.parstoday.com/fa](http://www.parstoday.com/fa)